

TÜRKİYE'DE SÜT KOYUNCULUĞU ÇALIŞMALARI VE TBTA DESTEĞİ İLE KURULAN ÜNİTE

Prof. Dr. Reşit SÖNMEZ

Türkiye'de doğal kaynakların durumu, tarımımızın ekonomik yapısı ve yetersiz bakım besleme koşulları nedeniyle, öteki çiftlik hayvanlarına oranla koyunların çoğalma şansı fazla görünmektedir. Böylece bir insana bir koyun düşecek kadar geniş bir koyun varlığına sahip bulunmaktayız. Ancak, küçük yapılı, düşük verim düzeyli ıslah edilmemiş yerli koyunlarımızla yürütülen bu tarımsal üretim kolu çiftçimize zenginlik ve rahatlık sağlamaktan uzaktır. Ekstansif tipte koyunculuk diyebileceğimiz bu üretim kolu, az masraf, az yatırım ve çoğunlukla doğadan ne koparılabilirse onunla yetinen bir görünümündedir. Sadece koyun varlığımızın çokluğu nedeniyle Türkiye koyuncu bir ülkedir ve dünya'da ön sıralarda yer alır. Ne varki, koyuncu fakir ülke durumundan kurtulmamız için yeteri kadar çalışma yaptığımız söylenemez. Kırk milyona yaklaşan yerli koyunlarımızın sadece bir milyonunu içeren bazı projeli ıslah çalışmalarından söz edebilecek durumdayız. Aslında koyun varlığımızın sürekli artış göstermesi, tarımsal yapımızda fazla bir gelişme olmadığını açıklayan başka bir göstergedir.

Yerli koyunlarımızı çeşitli yönlerde ıslah ederek verim düzeylerini yükseltmek ve entansif koyunculuğa geçme çalışmaları ile birlikte koyun sayısını bir ölçüde sınırlamak gibi konular tarımımızın ana sorunları arasında yer alır. Bu konuda geçen dönemlerde Devlet elile yapılan çalışmalar büyük ölçüde sadece Merinoslaştırma çabalarından ibaret kalmıştır. Dokuma endüstrimizin iyi kalite yapıta gereksinimini karşılama bakımından Merinos yetiştiriciliği olumlu bir çalışma olarak bir yandan sürdürülürken, et, süt ve kürk üretimi yönünde yerli koyunlarımız üzerinde başka çalışmalar yapmamız zorunludur ve geç bile kalınmıştır.

Bütün Akdeniz ülkelerinde, Balkanlarda ve bu arada Türkiye'de yoğurt ve peynir yapımı yönünden koyun sütünün büyük bir değer taşıdığı ve süt tipi koyunlar geliştirmek üzere çalışmalar yapıldığı herkesçe bilinmektedir.

Bir yandan koyun sütü üretmek ve öte yandan bir koyundan bir do-
ğumda fazla kuzu almak için yapılan ıslah çalışmaları sonunda S  t  ve
d  l  r i m i y  k s e k koyunlar meydana getirilmiştir. Böylece
bir batında 5-6 yavru veren ve bir sağım döneminde 1000 Kg'ın üstünde
süt üreten koyun tipleri dünya literatürüne geçmiş bulunmaktadır.

Türkiye'de kuzu ve koyun sütü üretimi bakımından çiftçilerimizin is-
tekle aradıkları damızlık koyunlara en yüksek fiyatı dmeye hazır olduk-
ları bir gerçektir. Bazı Devlet Çiftliklerinde ve Ziraat Fakültelerinde beş
on yıldanberi yürütülen süt tipi koyun yetiştirme çalışmaları gerek saf
yetiştirme ve gerekse melezlemeler yolu ile sürdürülmüş ve başarılı ilk
adımlar atılmıştır. Daha sonra TBTAk'ın desteklediği güdümlü koyuncu-
luk projesinde, çeşitli melezleme denemeleri arasında Ost Friz sütçü ko-
yunu ile Kıvırcıkların melezlenmesi çalışmasına da yer verilmiştir. Ay-
rıca İvesi ile Dağlıç arasında ve gene İvesi ile Karaman arasında Ost
Frizle İvesi arasında melezleme denemelerine girişilmiştir. Ayrıca et üre-
timi bakımından Texel X Kıvırcık melezleme projesi de uygulanmıştır.

Ege Ziraat Fakültesi giriştiği çeşitli çalışmaları düzenli ve sürekli
hale sokmak için üç yıl önce yeni bir atılımda bulunmuş ve TBTAk'ın
desteğini sağlıyarak bir SÜT KOYUNCULUĞU ARAşTIRMA ÜNİTESİ
kurmuştur. Bu nite geçmiş yıllarda yürütülen ve sonuçları alınan pro-
jelerle günümüzde ve gelecekte yürütülecek projeleri bir araya getire-
rek, aralarında gerekli bağlantıyı sağlıyarak ve sonuçları uygulama ala-
nına aktararak çalışmalarını sürdürmektedir. Gelecek dönemde başka
yeni ırkları ele alarak, kuzu üretimi yönünde üçlü melezlemelere girişe-
rek ve özellikle projelerden elde edilen materyal üzerinde t i p s a -
b i t l e ř t i r m e yönünde seleksiyona devam ederek çalışmaların daha
yararlı ve yurt ekonomisine katkı sağlayıcı hale getirilmesi dşnlmek-
tedir.

nite kapsamına giren ve sürdürülen projeler herşeyden önce yurt
gerçeğine ve ekonomik gerçeklere uygun düşecek şekilde düzenlenmek-
tedir. Sonuçların bölge çiftçileri tarafından büyük bir ilgi ile izlenmesi bu
görüşümüzü kanıtlamaktadır. řu anda Gnen Tahirova Çiftliğinde elde
ettiğimiz T a h i r o v a K o y u n u, Marmara ve Trakya bölgesinin
tanınmış Kıvırcık koyunundan 4-5 kat fazla süt vermekte ayrıca yüksek
bir kuzu verimine sahip bulunmaktadır.

B a t ı A n a d o l u S  t K o y u n c u l u đ u A r a ř t ı r m a
 n i t e s i beş ayrı Devlet Çiftliğinde değişik projeler şeklinde bu çalış-
malarını sürdürmektedir. Türkgeldi, Gökçeada, Tahirova, Acıpayam
Devlet retme Çiftlikleri ile Beydere Ziraat Okulu ve Ege Ziraat Fakl-
tesi Menemen Çiftliğinde projeler yürütülmektedir. İlk olarak, biten pro-

jelerden alınan sonuçların çevrede özel işletmelerde uygulanması Gonen'de ele alınmıştır. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumuna (TBTAK) verilen ikinci kademe projesi bu niteliktedir. Kıvırcık koyunundan 40-50 Kg. süt ve % 20 ikiz alabilen çiftçi, 250 Kg. süt ve yüksek ikizlik veren Tahirova koyununa çok büyük ilgi göstermektedir. Ost Friz koçları ile Kıvırcık koyunlarının melezlenmesinden elde edilen bu yeni tip koyunda, gelecek dönemlerde, seleksiyonla süt veriminin çok daha yüksek düzeye çıkacağı aşikârdır.

Süt koyunculugu olarak başlattığımız bu çalışmalarını, daha kapsamlı düşünerek entansif koyunculuk konularının tümünü içine alacak hale getirmeyi düşünmekteyiz. Ünite çalışmalarının olumlu ve faydalı sonuçlarını gördüğümüzden, hayvancılığın diğer kollarında da, yurt gerçeklerine uygun projeleri ele alacak ve çalışmalarda süreklilik sağlayacak başka ünitelerin kurulmasını ve gelişmesini yürekten dilemekteyiz.